

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Indledningen er redigeret af Else Riisager og Kirsten Vad

Tilsyn ved ph.d. Jens Rasmussen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstreddegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Om Daabspagten, det Theologiske Seminarium og Hr. Stiftsprovst Clausen”

ved Vanja Thaulow

Indhold

- 1 Debatten om dåben 1832-1834
- 2 Lille polemik i 1833-1834
 - 2.1 Rygter fra pastoralseminariet
 - 2.2 Anonymt indlæg i Københavnsposten
 - 2.3 Lindbergs klage over det anonyme indlæg
 - 2.4 Grundtvigs indlæg
- 3 Videre debat om ritualerne
- 4 Anvendt litteratur

1 Debatten om dåben 1832-1834

Grundtvigs tekst “Om Daabspagten, det Theologiske Seminarium og Hr. Stiftsprovst Clausen” indgik i en længerevarende strid om dåbsritualet. Striden tog sin begyndelse i 1832, da flere af de såkaldt ‘vakte’ lægfolk tog anstød af de ændringer, som stiftsprovst H.G. Clausen foretog i dåbsritualet. Clausen var rationalistisk teolog og tilpassede kirkens ritualer efter sin teologi. Når han døbte, erstattede han bl.a. ordet ‘djævel’ med ordet ‘synd’ i forsagelsen og udelod ordene ‘nedfor til helvede’ i trosbekendelsen. Dette var de vakte stærkt utilfredse med, og ved J.C. Lindbergs hjælp blev der ved flere lejligheder indgivet officielle klager til biskoppen (for en gennemgang af klagesagerne og debatten om dåben i 1832, se [indledningen til *Om Daabs-Pagten*](#)).

Læs mere

Om Grundtvig og Lindbergs forhold til de vakte, se Rasmussen 2016, s. 238-245.

Uenighederne om dåben fik H.G. Clausen til at indkalde det københavnske præsteskab til møde den 27. november 1832. Her blev man enige om, at der var behov for en revision af kirkens ritualer, og man underskrev et fælles andragende til kongen. Lægfolkets protester havde fået de københavnske præster til at stå sammen (Baagø 1958, s. 222).

2 Lille polemik i 1833-1834

2.1 Rygter fra pastoralseminariet

Det følgende år skete der ikke meget i ritualsagen, og man begyndte at regne den for henlagt, men den 8. december 1833 kunne J.C. Lindberg bringe nyt i sit tidsskrift *Den Nordiske Kirke-Tidende*, som blev læst af de vakte i både land og by. Lindberg havde nemlig modtaget nogle efterretninger om et møde på pastoralseminariet, hvor H.G. Clausen, som var seminariets leder, skulle have sagt og gjort nogle opsigtsvækkende ting (Lindberg 1833a, se [faksimile](#), jf. også Pedersen 1956, s. 100-102). Lindberg angav ikke sin kilde, men oplysningerne stammede fra kandidat L.C. Hagen (Baagø 1958, s. 227 f.). Den 27. november havde Clausen, i anledning af at det var årsdagen for ansøgningen om en ritualrevision, talt til de teologiske kandidater om ritualsagen. Han havde kaldt dagen historisk og forsikret kandidaterne om, at ritualsagen gik frem med faste skridt. Han erklærede desuden over for de studerende, at han fandt det umuligt at følge det gamle ritual, og han fortalte dem om det omarbejdede ritual, han selv benyttede, og fremviste sin alterbog, som var fuld af overstregninger.

2.2 Anonymt indlæg i *Kjøbenhavnsposten*

Den 13. december 1833 reagerede en anonym skribent på Lindbergs efterretninger i *Kjøbenhavnsposten* (artiklen kan læses [her](#)). Vedkommende var meget oprevet over, at en "Spion og Angiver" (s. 976) havde sneget sig ind på pastoralseminariet. Han kaldte det forræderi og en uædel handling, at vedkommende havde refereret, hvad Clausen havde sagt. Pastoralseminariet var blevet vanæret, eftersom det nu ikke længere var muligt at tale frit og åbent i dette forum ([Anonym] 1833). Han mente desuden, at der måtte være en "umiskjendelig Sammenhæng" (s. 977) mellem Lindbergs efterretninger og en scene i vor Frue Kirke den 8. december 1833, hvor en fadder havde svaret nej til at lade et barn døbe efter Clausens ændrede dåbsritual (se en nærmere beskrivelse af forløbet hos Baagø 1958, s. 226 f.). Den anonyme forfatter antydede altså, at efterretningerne havde været den direkte årsag til balladen i kirken.

2.3 Lindbergs klage over det anonyme indlæg

Lindberg tog til genmæle i næste nummer af *Den Nordiske Kirke-Tidende* (Lindberg 1833b, se [faksimile](#)). Han var vred over det anonyme indlæg, som han fandt både dumt og ondskabsfuldt, og han afviste blankt, at der skulle være nogen sammenhæng mellem efterretningerne og de dåbshandlinger, der var foregået samme dag. Han

forsikrede om, at han ikke havde haft til hensigt at fremkalde forargelige scener i kirken.

Lindberg var ikke den eneste, der reagerede på indlægget. I løbet af december og januar blev der i *Kjøbenhavnsposten* trykt flere artikler og notitser (se Müller 1833, [Anonym] 1834 og Hagen 1834). Da debatten var på sit højeste, foretog Lindberg et helt nyt træk i sine forsøg på at få ram på H.G. Clausen: Han hævdede, at han påtænkte at søge præsteembede og meldte sig som deltager på Clausens pastoralseminarium. Myndighederne fik dog forhindret dette (Baagø 1958, s. 227 f.).

2.4 Grundtvigs indlæg

Den 2. februar 1834 blandede Grundtvig sig i debatten med indlægget “Om Daabspagten, det Theologiske Seminarium og Hr. Stiftsprovst Clausen”, trykt i *Den Nordiske Kirke-Tidende*. Her forsvarede han den kandidat, der havde bragt Clausens oplysninger videre til Lindberg. At kandidaten havde fortalt om det foruroligende scenarie, han havde set hos Clausen, var efter Grundtvigs mening ikke uædelt. Det var blot et forsøg på at forebygge den katastrofe, det ville være, hvis ritualerne blev ændret på en måde, så den gamle dåb blev afskaffet. De gammeldags kristne ville ikke for nogen pris opgive den “*tusindaarige Daabs-Pagt*” (sp. 67). Hvis man ændrede i dåbsritualet, måtte de gammeldags kristne nægte at bruge det, og Grundtvig frygtede, at de fremover ville blive marginaliserede og forfulgt “som en *fanatisk Sect*” (s. 67).

I indlægget gentog Grundtvig sin hovedpointe fra teksten *Om Daabs-Pagten* (1832): Han og de gammeldags kristne ville kun kunne leve med, at man forandrede dåbspagten, hvis der samtidig blev indført en omfattende frihed for menighederne. Der kunne enten blive tale om en religionsfrihed, som gav de gammeldags kristne lov til at oprette deres eget trossamfund, eller man kunne indføre en udstrakt frihed *inden for* statskirken ved dels at give præsterne frihed til at vælge mellem det gamle og det nye dåbsritual, dels at ophæve sognebåndet, så menighedens medlemmer selv kunne vælge præst i forbindelse med kirkelige handlinger.

3 Videre debat om ritualerne

I april 1834 besluttede regeringen at indhente betænkninger hos landets biskopper om muligheden for at foretage forandringer i ritual- og alterbog (for en mere udførlig gennemgang af forudsætningerne for regeringens resolution i 1834, se [indledningen til Frisprog mod Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog, afsnittet “Baggrund”](#)). Kampen om ritualerne fortsatte således op gennem 30'erne.

I løbet af 1834 diskuterede Grundtvig emnerne dåb og sognebåndsløsning indgående med H.G. Clausens søn, professor H.N. Clausen i teksterne *Om Sogne-Baadets Løsning og Hr. Professor Clausen*, “Daab og Synds-Forladelse”, “Om Lögnens Fader” og “Professor Clausens Kneps ad Sogne-Baadets Løsning”.

4 Anvendt litteratur

- [Anonym] (1833) “Nogle Ord til Medlemmerne af Pastoral-Seminarieret” i

Kjøbenhavnsposten, nr. 245, 13. december, s. 976-978. København.

- [Anonym] (1834) "Til Embedsbrødre og Publicum, i Anledning af Hr. Cand. theol. L. Chr. Müllers Bekjendtgjørelse i *Kjøbenhavnsposten* No. 248 f.A. betræffende Pastoral-Seminarier" i *Kjøbenhavnsposten*, nr. 9, 13. januar, s. 33-35. København.
- Baagø, Kaj (1958) *Magister Jacob Christian Lindberg. Studier over den grundtvigske bevægelses første kampe*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Om Daabs-Pagten. I Anledning af S. T. Hr. Stiftsprovst Clausens Barne-Daab og offentlige Erklæring*. København.
- Hagen, L.C. (1834) "Erklæring" i *Kjøbenhavnsposten*, nr. 11, 16. januar, s. 44. København.
- Lindberg, J.C. (1833a) "Kirkelige Efterretninger" i *Den Nordiske Kirke-Tidende*, nr. 49, 8. december, sp. 815-816. København.
- Lindberg, J.C. (1833b) "Klage til Hr. Stiftsprovst Clausen over een af hans anonyme Venner" i *Den Nordiske Kirke-Tidende*, nr. 51, 19. december, sp. 841-848. København.
- Müller, L.C. (1833) "[Notits]" i *Kjøbenhavnsposten*, nr. 248, 17. december, s. 992. København.
- Pedersen, Johannes (1956) "Om djævforsagelsen ved daaben. Jac. Chr. Lindberg mod H.G. Clausen" i *Dansk Teologisk Tidsskrift*, 19. årg., s. 93-114. København.
- Rasmussen, Jens (2016) *Vækkelser i dansk luthersk fælleskultur. Andagtsbøger og lægmandsforsamlinger (1800-1840)*. Odense.